

**THE ANALYSIS OF APPROACHES TO THE -CREATIVE SELF-ACTIVITY EDUCATION OF
THE TEENAGE STUDENS IN SCIENTIFIC LITERATURE
Kyrychevska L.P.**

Abstract. *At each particular stage of the development of society, there are certain criteria which dominate and give the direction in solving the problems of education of the growing generation. Now such criteria are the creative and aesthetic factors that determine the basis of human spirituality. The orientation towards creativity is the main condition for the creation of a system of humanistic education that allows us to form an independent, free, vivid, distinctive personality. Learning cannot be limited to the acquisition of skills; it is a means to achieve its highest purpose, self-actualization and self-expression in creativity. It is confirmed by the fact that the creative activity of the personality helps to identify personal qualities such as activity, responsibility, independence, creative approach to the cause, level of intelligence development, ability to express clearly their thoughts, which is a characteristic of a successful graduate of a general educational institution. In the light of pedagogical knowledge, an analysis of the specifics of the students' creative self-activity is presented; the concepts of "self-actualization", "self-activity", "self-actualization", and «activity of the personality», «creativity» are interpreted.*

Key words: *self-actualization, self-activity, activity of the personality, creativity.*

УДК 159.9-051:316.614.5

**ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГА ВІДПОВІДНО ДО ТИПУ СІМ'Ї
Т.В. КОБИЛЯНСЬКА, Уманський державний педагогічний університет імені
Павла Тичини**

E-mail: lab.eco@udpu.edu.ua

Анотація. *У статті розглянуто особливості роботи психолога із різними типами сімей (зовні благополучні сім'ї, сім'ї з педагогічно або соціально запущеними дітьми, сім'ї з дітьми-інвалідами, сім'ї багатодітні, сім'ї «групи ризику»). Встановлено, що взаємодія сім'ї і психолога є тим резервом, який поєднує зусилля сім'ї та школи в інтегративну єдність цілей, оцінок позицій, що може бути підставою для типологій сімей: сприятливий для формування особистості, досить сприятливий для розвитку дитини, сприятливо-нестійкий, слабкий або недостатній для правильного формування особистості дитини, нейтральний, несприятливий, криміногенний.*

Ключові слова: *тип сім'ї, психолог, професійна діяльність психолога, особливості професійної діяльності психолога, проблеми сім'ї.*

Актуальність (Introduction). Одним з видів професійної діяльності психолога є робота з сім'єю, яка спрямована на розуміння тих процесів, що відбуваються в ній, допомогу у підвищенні грамотності і компетентності батьків у сімейній педагогіці, сприяння соціалізації особистості дитини з урахуванням основних функцій сім'ї, особливо виховної, яка може бути представлена як найважливіший показник психолого-педагогічної культури сім'ї.

Знання і врахування особливостей сучасної сім'ї, тенденцій і перспектив її розвитку психологом для вибору адекватних заходів допомоги дозволяє охарактеризувати сім'ю як об'єкт професійної уваги психолога.

Актуальна потреба перетворення освітньо-виховної практики в роботі з сім'єю, надання психолого-педагогічної допомоги батькам у підготовці нового покоління до життєдіяльності вимагає підготовки знаючих, впевнених у собі, творчо працюючих, здатних здійснювати успішну роботу з сім'ями різного типу: від процвітаючої до маргінальної кваліфікованих, фахівців. Це викликало потребу в пошуку оптимальних шляхів професійної підготовки майбутніх психологів, формування у них готовності до роботи з сім'єю школяра.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Відповідні дослідження здійснено у психологічній науці (І. Булах, О. Бондаренко, В. Бочелюк, В. Волошина, О. Грейліх, Н. Макаренко, С. Максименко, Н. Мась, О. Низовець, О. Оклей-Проданюк, В. Панок, Л. Пастух, Н. Пов'якель, Н. Пророк,

В. Семиченко, Я. Чапак та ін.); соціологічних дослідженнях (О. Агарков, О. Безпалько, О. Водяна, І. Грига, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, А. Кочубей, Ю. Сидоренко та ін.), в педагогіці (Т. Жук, Т. Ілляшенко, Т. Кравченко, В. Кузьмінський, С. Миронова, А. Обухівська, О. Романенко, О. Чеботарьова, А. Шевцов та ін.).

Мета (Purpose). Метою даної роботи є визначення особливостей професійної діяльності психолога відповідно до типу сім'ї.

Методи (Methods). Теоретичні (аналіз психологічної, соціальної, педагогічної літератури).

Результати (Results). У сферу уваги психолога мають увійти різні типи сімей:

по-перше, це зовні благополучні сім'ї, проблеми яких не видно незброєним знаннями оком. У них ростуть діти, яких пригнічують, чиї думки, бажання і потреби не приймаються в розрахунок, чиє коло спілкування з однолітками штучно обмежується в сім'ї, а особистісні особливості абсолютно ігноруються;

по-друге, це сім'ї з педагогічно або соціально запушеними дітьми. Ці діти найбільше потребують соціальної підтримки. Не отримуючи досить любові, ласки, уваги і турботи в родині, вони стають агресивними і починають мстити суспільству за відсутність нормального життя в своїх сім'ях;

по-третє, це сім'ї з дітьми-інвалідами, хронічно і невиліковно хворими дітьми, в яких мати виконує роль доглядальниці, а батько або відсутній зовсім, або займає сторонню позицію, йде від вирішення важких проблем в пияцтво, алкоголізм, наркоманію або в роботу;

по-четверте, це сім'ї багатодітні. Виховання в багатодітній родині здійснюється далеко не завжди блискуче, оскільки неідеальні мотиви її створення. Незаплановані, випадкові діти, поява на світ двійні та трійні, об'єднання дітей в одну сім'ю при повторному шлюбі, народження дітей у матерів-одиначок, які претендують на отримання соціальних пільг і благ, – такий неповний перелік багатодітних сімей, які часом досить нечітко уявляють нюанси родинної педагогіки і прагнуть лише до одного – вижити, вистояти в світі, не здатному підтримати матір і дитину, сім'ю як мікроструктуру суспільства;

по-п'яте, в поле зору психолога потрапляють сім'ї «групи ризику». Це сім'ї алкоголіків і наркоманів, біженців і бездомних, повій і безробітних, переселенців та осіб, які повернулися з місць позбавлення волі, сім'ї неблагополучні, ті, які розпадаються або вже розпалися. У кожній з них свої проблеми, але об'єднує їх одне – неуввага до дітей, ускладненість у виконанні батьківських обов'язків.

Звичайно, життя в родині – особиста справа подружжя. Проте є такі ситуації, коли внутрішні процеси сім'ї потрібно вивести за її межі. Саме тоді повинен «увійти» в сім'ю психолог. Від його професіоналізму і майстерності залежить, чи зможе він «розкрити» конкретну ситуацію і допомогти родині у вирішенні складних проблем.

Ситуації ці різні. В одних сім'ях батьки не володіють елементарною педагогічною грамотою і не справляються з вихованням дітей; в інших сім'ях дитина-підліток потрапляє під сильний зовнішній негативний вплив, а батьки не знають його психології і не можуть контролювати його поведінку. Головним суб'єктом негативного впливу в таких сім'ях є дитина. Їй необхідний соціальний захист, допомога і підтримка. Щоб впоратися з такою ситуацією, психолог повинен глибоко і предметно знати філософію і соціологію сім'ї, теорію родинної педагогіки, досвід сімейного виховання, питання сімейної психології, фізіології, гігієни [1, с.16].

Предметом особливої турботи психолога є сім'ї з факторами соціального ризику, де він виявляє міжособистісні й сімейні труднощі і конфлікти; факти, що відхиляються від норми поведінки. У співдружності з вихователями, вчителями школи і педагогами допомагає реалізувати завдання особистісного розвитку дітей і підлітків, опановує необхідними психолого-педагогічними знаннями, вміннями, засобами діагностики сімейних проблем [1, с.17].

Важливе значення має своєчасне виявлення сімей та дітей «групи ризику», здійснення психологічного супроводу цієї категорії; психолог виконує роль посередника в системі взаємодії особистості, сім'ї, суспільства, підвищує психолого-педагогічну культуру сім'ї з урахуванням її укладу життя і створює комфортне, безпечне середовище [5, с.19].

Цілком зрозуміло, що кожен тип названих родин має свою особливість, свої

проблеми і часто відноситься до уразливих сімей, що зазнають підвищені труднощі [4, с.91].

Т. Галкіна визначає, що для результативної професійної взаємодії психолога з сім'єю йому необхідно: знати особливості сімейної соціалізації дитини; професійну етику психолога, який працює з сім'єю; функції, форми і методи психологічної роботи з сім'єю; характеристику сім'ї та тенденції її розвитку; виховний потенціал сім'ї; особливості роботи з сучасною сім'єю в аспекті законодавства; особливості роботи з соціально-незахищеними родинами і з сім'єю за місцем проживання, з неблагополучною сім'єю, з сім'ями «групи ризику» і багатодітними, взаємодія державних і громадських структур в роботі з сім'єю, особливо психологічної роботи в Центрах психологічної допомоги сім'ї і дітям [2, с.32].

При організації роботи з сім'єю важливий ще один принцип, що відзначається для сім'ї-системи: будь-яка система прагне до постійного самозбереження. Це ускладнює надання впливу на сім'ю ззовні, змушує кожного, хто прагне щиро допомогти їй у вирішенні проблем, робити це не «вогнем і мечем», а дуже обережно. В іншому випадку сім'я або не йде на контакт (наприклад, з тим же психологом), або «викидає» «інтервента» зі свого поля існування.

Взаємодія сім'ї і психолога є тим резервом, який поєднує зусилля сім'ї та школи в інтегративну єдність цілей, оцінок позицій, що може бути підставою для типологій сімей:

1 тип сім'ї – сприятливий для формування особистості, характеризується повною структурою сім'ї, наявністю не менше 2 дітей, умінням організувати доцільно і змістовно життя і діяльність її членів. Матеріальне становище задовільне або хороше. Наявний тісний контакт сім'ї та школи.

2 тип сім'ї – досить сприятливий для розвитку дитини, як правило має майже всі особливості першого типу. Проте в більшості випадків це сім'я з дезорганізованою структурою; неповна, розведена, де часто дитині приділяється надмірна увага, тому відсутнє розумне поєднання любові і вимогливості, допускається потурання. У родині панує атмосфера вседозволеності. Найчастіше це сім'ї з однією дитиною. Матеріальне становище середнє або нижче середнього. Наявна оптимальна взаємодія сім'ї і школи.

3 тип сім'ї – сприятливо-нестійкий. Такі сім'ї здійснюють в цілому позитивний вплив на виховання дитини. Батьки люблять дітей, прагнуть створити всі умови для їх нормального розвитку, прагнуть виростити хорошу, в їх розумінні, людину. Як правило, в сім'ї 1-2 дитини. Моральна і трудова атмосфера тут позитивна. У батьків, як правило, невисокий рівень загальної культури, недостатній освітній та педагогічний потенціал, що не дозволяє правильно організовувати життєдіяльність членів сім'ї, в першу чергу, дітей. Матеріальне становище середнє, вище або нижче середнього. Наявна розмита взаємодія сім'ї і школи.

4 тип сім'ї – слабкий або недостатній для правильного формування особистості дитини. Це сім'ї, де духовні потреби другорядні, а перевага в іншому: накопичення, користолюбство, що робить збитковим розвиток дитини. Нерідко один з батьків веде аморальний спосіб життя. У родині частіше 1-2 дитини. Матеріальне становище полярне – іноді надблагополучне, іноді злидні. Наявна слабка взаємодія сім'ї і школи.

5 тип сім'ї – нейтральний. У сімейних відносинах переважає «відносно вільне виховання», оскільки діти найчастіше надані самі собі. В основному це матері-одиначки, які народили дітей в дуже молодому віці, і батьки, які зайняті тільки тим, що заробляють гроші (працюють за кордоном, а дітей залишають у родичів). До даного типу можна віднести і розлучених жінок, яким соціальні умови не дозволяють в повній мірі займатися вихованням дітей. Матеріальне становище частіше нижче середнього. Наявна нейтрально-відображена взаємодія сім'ї і школи.

6 тип сім'ї – несприятливий. Це сім'ї з аморальним мікрокліматом і несприятливим впливом на розвиток дитини. Для них характерні ослаблена морально-трудова атмосфера, постійна конфліктність, жорстокі, принизливі відносини між членами сім'ї, відсутність будь-якої культури, духовних запитів і турботи про дітей. Освіта батьків – нижче середньої. Ці сім'ї нерідко багатодітні. Матеріальне становище сім'ї – важке. Ніякої корисної організації життя і діяльності дитини в таких сім'ях немає, тут спотворені будь-які людські почуття, навіть любов. Наявне неприйняття взаємодії сім'ї і школи.

7 тип сім'ї – криміногенний. Сімейні стосунки будуються таким чином, що приносять тільки шкоду і фізичному та духовному розвитку дитини. Освіта батьків – нижче середньої. У

родині систематичне пияцтво, часто спільне батька і матері, побиття дітей, розпусний спосіб життя батьків, іноді і з залученням дітей. У родині нерідко кілька дітей. Умови для виховання дітей у таких сім'ях повністю відсутні. Для даного типу взаємодія сім'ї і школи трансформується в протидію.

Зазначені вище типи сімей в чистому вигляді не зустрічаються. Завжди є в житті поєднання деталей з різних типів сімей. Наприклад, в сім'ї, що відноситься до першого типу, що є ніби ідеальним еталоном сім'ї, один з елементів часто відсутній або є негативним. Тому за основу взаємодії з батьками Ю. Генварєва пропонує брати не типи сімей, а структурні компоненти (міжособистісне відношення, спрямованість взаємодії, педагогічну культуру суб'єктів взаємодії [3, с.60]).

У роботі з сім'ями різного типу (Т. Галкіна, О. Буковська, Ю. Битько, Н. Головнієва) найбільш повно розкриваються професійні якості психолога. Він повинен не тільки допомагати родині долати труднощі, а й вчити членів сім'ї самопомогти і взаємодопомогти, які допоможуть їм забезпечити гідне життя.

Діяльність психолога відповідно до типу сім'ї показана в таблиці 1.

Таблиця 1

Діяльність психолога відповідно до типу сім'ї

Тип сім'ї	Сутність взаємовідносин	Види роботи психолога
Неблагополучні сім'ї		
Аморально-кримінальні сім'ї	Не висловлюють стурбованість своїм становищем і байдужі до традиційних форм сімейного та індивідуального консультування.	Спостереження, відновлення відносин дитини і сім'ї. У разі, якщо батьки позбавлені батьківських прав, то психолог і керівник установи (соціальний притулок, школа-інтернат), де знаходиться дитина, організовують зустрічі батьків і дітей; бесіди, допомогу з боку оточення сім'ї; привертають батьків до спільної діяльності з дітьми в держустановах.
Асоціальні сім'ї	Негативна спрямованість даних сімей, що виражається в передачі дітям таких відносин до суспільних цінностей, вимог, традицій, які чужі, а часом ворожі нормальному способу життя, дана категорія сімей та неповнолітніх особливо важка для корекційно-профілактичної роботи	Спостереження за дитиною, індивідуальні консультації з дітьми з цих сімей і батьками, залучення батьків до участі в семінарах (хоча б в якості слухачів), бесідах на теми виховання; особливе значення має індивідуальна робота з дитиною з цієї сім'ї.
Конфліктні сім'ї	Незадоволення подружжя один одним, загострення відносин між собою без врахування інтересів дитини.	Компенсація дитині дефіциту сімейного тепла, турботи, дитячих інтересів і захоплень; зменшення числа психологічних стресів, що виникають від постійних сварок і скандалів

Сім'ї, в яких батьки позбавлені батьківських прав	Діти продовжують проживати спільно з батьками.	Організація індивідуальних консультацій для дитини
Дисфункціональні сім'ї з алкогольною залежністю	Характеризується як сім'я, яка погано або зовсім не виконує основні сімейні функції, що заперечує існування проблем в рамках сім'ї; хронічна неприязнь одних членів сім'ї до інших; сімейні міфи не відповідають реальності.	Організації індивідуальних консультацій і бесід з дитиною. Особлива робота з питушим батьком, якого важливо переконати про необхідність лікування від алкогольної залежності. Особлива роль відводиться індивідуальним консультаціям, проведеним з кожним з батьків зі зміни відносин в сім'ї.
Сім'ї з дітьми «групи ризику»	Стихійний виховний вплив в родині	Роз'яснювальна робота, кваліфіковані консультації щодо задоволення потреб батьків, діагностика особистісного розвитку дитини і визначення того, що блокує психічний розвиток дитини, або роботи психічних процесів, створення системи комунікації з такими дітьми
Сім'ї з недоліком виховних ресурсів		
Неповні, умовно неповні, дистантні сім'ї	Відсутність одного з батьків	Спостереження й індивідуальні консультації, організація і залучення батьків до відвідування батьківського всеобучу, виступи на батьківських зборах з питань виховання дітей у відсутності одного з батьків, залучення неповної сім'ї до участі в заняттях дитячо-батьківської групи
Педагогічно неспроможні сім'ї	Відсутність необхідної освіти та відповідних знань для виховання і розвитку дитини	Психолого-педагогічна корекція стилю сімейного виховання і характеру взаємостосунків батьків з дітьми як основних чинників, які обумовлюють непрямий десоціалізуючий вплив
Багатодітні сім'ї	Четверо і більше дітей	Допомога в подоланні утриманських життєвих установок («держава, школа, суспільство нам повинно»), сприяння батькам у підвищенні якості виконання ними виховних функцій, консультативна робота з сімей
Опікунська сім'ї	Сім'я з нерідними батьками	Індивідуальні консультації для опікунів і дітей, організація консультацій у психіатра, невропатолога у міру потреби; якщо потрібно, то порушення клопотання перед органами опіки та піклування про позбавлення опікунів прав на опіку з подальшою передачею дитини
Сім'ї з дітьми особливим і освітніми потребами	Охоплює всіх дітей, чий освітні потреби виходять за межі загальноприйнятих норм, досвід емоційної травматизації, пов'язаний із переживаннями страху, тривожності,	Відвідування їх за місцем проживання, створення сприятливого психологічного мікроклімату, додаткові завдання корекції, послаблення дефектів розвитку, формування особистості дитини в цілому, психологічна підтримка для таких учнів має бути здебільшого реабілітаційного характеру, встановлення емоційного контакту та налагодження довірливих стосунків, профілактика невротизації або психопатизації батьків шляхом організації системи надання індивідуальних консультативних послуг, допомога в подоланні ізоляції; озброєння членів сім'ї різнобічною інформацією про

	фізичного болю тощо. Такий стан негативно впливає на поведінку, обмежує можливості спілкування, патологічно впливає на розвиток особистості	особливості розвитку інвалідів, їх самопочуття, поведінки, про інститути допомоги для них, про їхні права та пільги, доцільні способи організації їх життєдіяльності; навчання методикам розвитку власних ресурсів, самопомоги
Сім'ї з дітьми з особливостями психофізичного розвитку	Дитину обмежують у виконанні соціальних функцій, відтак формуючи у неї споживацькі установки, зменшуючи можливості особистісного і пізнавального розвитку	Ознайомлення з анамнезом учня, уявлення про порушені психічні процеси та функції, створення оптимальних умов для спілкування, сприяння налагодженню дружніх стосунків між дітьми, формування у дітей досвіду стосунків у соціумі, навичок адаптації до соціального середовища, надання психологічної допомоги сім'ї, здійснення психологічного супроводу сім'ї протягом усього життя, нейтралізація особистісних проблем батьків, що виникають внаслідок їх емоційних переживань, пов'язаних із захворюванням дітей
Дистантні сім'ї	Такі сім'ї, члени яких тривалий час проживають на відстані	Психодіагностика, експериментування, інтерпретування, аналіз діагностики, володіння способами передачі інформації – усної, письмової, вміння взаємодіяти з батьками, залучення батьків до пізнання особливостей розвитку дитини
Сім'ї з обдарованими дітьми	Талановиті діти у певній галузі знань	Психолого-педагогічний супровід батьків, контроль за нервово-фізичним навантаженням школяра, що створюється діяльністю й вимогами психологів і батьків. Консультативна, просвітницька робота із прийняття дорослими обдарованості дитини, особливостей її поведінки, світорозуміння, інтересів і схильностей тощо

Аналіз психолого-педагогічної літератури та практичної діяльності з організації та здійсненні роботи із сім'ями різних типів показав, що робота повинна носити диференційований характер, форми і методи допомоги і підтримки сім'ям, мають вибиратися відповідно до проблем, які відчуває конкретна сім'я; головною дійовою особою в організації і здійсненні роботи із сім'ями є психолог освітнього закладу.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, у сферу уваги психолога (відповідно до ситуацій, коли внутрішні процеси сім'ї потрібно вивести за її межі) мають увійти різні типи сімей: зовні благополучні сім'ї, сім'ї з педагогічно або соціально запущеними дітьми, сім'ї з дітьми-інвалідами, сім'ї багатодітні, сім'ї «групи ризику». Взаємодія сім'ї і психолога є тим резервом, який поєднує зусилля сім'ї та школи в інтегративну єдність цілей, оцінок позицій, що може бути підставою для типологій сімей: сприятливий для формування особистості, досить сприятливий для розвитку дитини, сприятливо-нестійкий, слабкий або недостатній для правильного формування особистості дитини, нейтральний, несприятливий, криміногенний. Від професіоналізму і майстерності психолога залежить, чи зможе він «розкрити» конкретну ситуацію сім'ї і допомогти родині у вирішенні складних проблем. Це залежить і від проблем, які відчуває конкретна сім'я, форм і методів допомоги та підтримки сім'ям. Відповідно робота психолога повинна носити диференційований характер.

Список використаних джерел

1. Бычкова О. С. Формирование профессиональной готовности будущего психолога к взаимодействию с дисфункциональной семьей: дис. ... канд. пед. наук.– Калининград, 2006. – 269 с.

2. Галкина Т. Э. Профессиональная подготовка социального педагога в вузе к работе с семьей: дис. ... канд. пед. наук. –Москва, 2006. –178 с.
3. Генварева Ю. А. Взаимодействие семьи и школы как фактор самореализации подростка: дис. ... канд. пед. наук. –Оренбург, 2010. –210 с.
4. Солодилова И. В. Профессиональная готовность будущих социальных педагогов в вузе к работе с неполными семьями: дис. ... канд. пед. наук. –Москва, 2009. –271 с.
5. Яценко И. Г. Педагогические условия формирования готовности психологов к работе с семьями и детьми «группы риска»: дис. ... канд. пед. наук. – Калининград, 2010. – 189 с.

References

1. Bychkova O. S. (2006) Formirovaniye professional'noy gotovnosti budushchego psikhologa k vzaimodeystviyu s disfunktsional'noy sem'yey [Formation of the professional readiness of the future psychologist to interact with a dysfunctional family]: dis. ... kand. ped. nauk. Kaliningrad, 269.
2. Galkina T. E. (2006) Professional'naya podgotovka sotsial'nogo pedagoga v vuze k rabote s sem'yey [Professional training of a social pedagogue at a university to work with a family]: dis. ... kand. ped. nauk. Moskva, 178.
3. Genvareva Y. A. (2010) Vzaimodeystviye sem'i i shkoly kak faktor samorealizatsii podrostka [Family and School Interaction as a Factor in the Self-Realization of a Teenager]: dis. ... kand. ped. nauk. Orenburg, 210.
4. Solodilova I. V. (2009) Professional'naya gotovnost' budushchikh sotsial'nykh pedagogov v vuze k rabote s nepolnymi sem'yami [Professional readiness of future social teachers in high school to work with single-parent families]: dis. ... kand. ped. nauk. Moskva, 271.
5. Yatsenko I. G. (2010) Pedagogicheskiye usloviya formirovaniya gotovnosti psikhologov k rabote s sem'yami i det'mi «gruppy riska» [Pedagogical conditions of the formation of the readiness of psychologists to work with families and children of the “risk group”]: dis. ... kand. ped. nauk. Kaliningrad, 189.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПСИХОЛОГА В СООТВЕТСТВИИ С ТИПОМ СЕМЬИ

Кобылянская Т. В.

Аннотация. В статье рассмотрены особенности работы психолога с различными типами семей (внешне благополучные семьи, семьи с педагогически или социально запущенными детьми, семьи с детьми-инвалидами, семьи многодетные, семьи «группы риска»). Установлено, что взаимодействие семьи и психолога является тем резервом, который соединяет усилия семьи и школы в интегративное единство целей, оценок позиций и может быть основанием для типологий семей: благоприятный для формирования личности, достаточно благоприятный для развития ребенка, благоприятно-неустойчивый, слабый или недостаточный для правильного формирования личности ребенка, нейтральный, неблагоприятный, криминогенный. Доказано, что работа психолога должна носить дифференцированный характер в зависимости от типа семьи и тех проблем, которые испытывает конкретная семья.

Ключевые слова: тип семьи, психолог, профессиональная деятельность психолога, особенности профессиональной деятельности психолога, проблемы семьи.

PROFESSIONAL ACTIVITY OF THE PSYCHOLOGIST IN ACCORDANCE WITH THE TYPE OF THE FAMILY

Kobylianska T.V.

Abstract. The article deals with the peculiarities of the work of a psychologist with different types of families (externally prosperous families, families with pedagogically or socially neglected children, families with disabled children, families with large children, families of "risk groups"). It has been established that the interaction between the family and the psychologist is a reserve that combines the efforts of the family and the school into the integrative unity of purposes, assessment of positions and may be the basis for family typologies: favorable for the formation of a person, favorable enough for the development of the child, favorable, unstable, weak or insufficient for the

correct formation of the child's identity, neutral, unfavorable, criminogenic.

It is proved that the work of a psychologist should be differentiated, depending on the type of family and the problems that a particular family experiences.

Key words: *type of family, psychologist, professional activity of a psychologist, peculiarities of professional activity of a psychologist, family problems.*

УДК 159.923.2 – 316.454

ГРУПОВА РЕФЛЕКСИВНІСТЬ ЦІННІСНО-РОЛЬОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СПОРТИВНІЙ КОМАНДІ

М. П. КОСТЕНКО, завідувач кафедри фізичного виховання

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: futbol.kostenko@gmail.com

Анотація. У статті обґрунтовується роль групової рефлексивності ціннісно-рольової взаємодії у спортивній команді. Проаналізовано підходи до тлумачення поняття «групова рефлексивність» як здатності групи аналізувати ефективність своєї діяльності. Окреслено залежність ефективності групової діяльності від ступеня групової сумісності партнерів.

Ключові слова: *групова рефлексивність, спортивна команда, цінності, соціально-психологічний клімат.*

Актуальність (Introduction). Соціально-психологічний клімат будь-якої спортивної команди формується міжособистісною взаємодією та міжособистісними впливами між її учасниками. Настрій одного гравця впливає на настрій іншого, позначається на актах їхньої поведінки, що сприяє або ж перешкоджає продуктивній спільній діяльності та всебічному розвитку особистості групи.

За цих умов великої значущості набуває групова рефлексивність, тобто здатність групи аналізувати ефективність своєї діяльності, отримувати здобутки зі свого та чужого, індивідуального та колективного досвіду [8, 384]. Поняття рефлексивності давно вивчається як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, однак саме групова рефлексивність є значно менш розробленою у сучасній науці.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Аналіз наукової літератури з проблем формування групової рефлексивності спортивних команд засвідчив багатоаспектність її теоретичного вивчення. Рефлексивність як педагогічна проблема розкрита у працях О. Анісімова, А. Зака, А. Захарова та ін.; у системомислєдйальнісному напрямі – Г. Щедровицького, В. Лефєврова та ін.; в контексті проблематики психології мислення – І. Семенова, В. Степанова та ін.; групова рефлексивність як базовий інструмент сучасних технологій командотворення досліджена у працях В. Горбунової; дослідження формування колективу через вивчення психології команди – А. Разімова; соціалізації особистості через колектив – І. Бєха тощо.

Мета (Purpose). Метою даної статті є обґрунтування групової рефлексивності ціннісно-рольової взаємодії у спортивній команді.

Методи (Methods). Теоретичні: вивчення та аналіз психолого-педагогічної літератури та дисертацій з питань командотворення; класифікація та систематизація теоретичних даних; аналіз поняття «групова рефлексивність».

Результати (Results). Проблема групової рефлексивності ціннісно-рольової взаємодії у спортивній команді відіграє провідну роль у досягненні високих результатів. Оскільки групова рефлексивність в наукових дослідженнях визначається як орієнтація групи на аналіз своєї спільної діяльності, то сумісність її членів залежить від конкретних індивідуально-психологічних та соціально-психологічних особливостей особистості кожного спортсмена.

За цих умов, ефективність групової діяльності залежить від ступеня групової сумісності партнерів, де панує атмосфера безконфліктного спілкування та міжособистісної узгодженості дій її членів у спільній діяльності. Науковці виокремлюють сумісність фізіологічну або